

МЕГАТРЕНД УНИВЕРЗИТЕТУ
ФАКУЛТЕТУ ЗА КУЛТУРУ И МЕДИЈЕ
БЕОГРАД

ЗАВРШНИ РАД НА СТУДИЈАМА ТРЕЋЕГ СТЕПЕНА ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА
(навести: ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА ИЛИ УМЕТНИЧКИ ПРОЈЕКАТ)

На основу одлуке Сената Универзитета од _____, пошто смо проучили урађену
ДОКТОРСКУ ДИСЕРТАЦИЈУ под називом:
(навести: ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА ИЛИ УМЕТНИЧКИ ПРОЈЕКАТ)

СПЕЦИФИЧНОСТИ ТУМАЧЕЊА ЗНАЧЕЊА

КЊИЖЕВНОУМЕТНИЧКИХ ТЕКСТОВА КАО ЕСТЕТСКИХ ПОРУКА

У ЧИТАНКАМА ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

кандидаткиње: Татјане Костић подносимо следећи:
(име и презиме кандидата)

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидату и докторској дисертацији

(Елементарни подаци о кандидату, наслову рада, обиму и библиографским подацима)

Кандидаткиња **Татјана Костић** рођена је 24. фебруара 1974. године у Ужицу, где ја завршила основну школу и Педагошку академију „Желимир Жељо Ђурић”.

Дипломирала је 2000. године на Филолошком факултету у Београду. Професор је српског језика и књижевности. Докторске студије, модул Комуникологија, уписала је на Факултету за културу и медије Мегатренд универзитета 2012. године и положила све испите са просечном оценом 8,89.

Од 2011. године запослена је у Заводу за уџбенике у Београду на пословима одговорног уредника за средњу школу и ванџбеничку литературу и на пословима уредника за српски језик и књижевност за средњу школу, као и уредника за лектуру за средњу школу. Претходно је радила у Националној служби за запошљавање, на пословима директора филијале Ужице, у Медицинској школи и у Ужичкој гимназији, на пословима професора српског језика и књижевности.

Кандидаткиња је објавила следеће радове:

1. „Значај Вука Стефановића Караџића у повезивању српске културе са европском цивилизацијом”, *Комуникације, медији, култура* – Годишњак Факултета за културу и медије, бр.6, год. VI, Мегатренд универзитет, Београд, 2014, стр. 3-27.

2. „Утицај електронских медија на савремене уџбенике у Србији”, *Култура и друштвени развој (II)*, зборник радова са 2.научне конференције *Савремена уметничка пракса, медијска писменост, културни идентитет и друштвени развој*, Мегатренд универзитет, Београд, 2014, стр. 401-420.

3. „Електронско комуницирање и савремени уџбеници”, *Комуникације, медији, култура* – Годишњак Факултета за културу и медије, бр.8, год. VIII, Мегатренд универзитет, Београд, 2016, стр. 105-122.

4. „Петрарка – први модеран песник”, *Зборник радова Филозофског факултета*, Универзитет у Приштини, Косовска Митровица, 2016, стр. 571-599.

5. „Тумачење значења књижевноуметничких текстова у читанкама за српски језик и књижевност”, *Комуникације, медији, култура* – Годишњак Факултета за културу и медије, бр. 10, год. X, Мегатренд универзитет, Београд, 2018, стр. 99–122.

НАПОМЕНА: Радови под редним бројевима 2, 3. и 5. приложени су уз дисертацију, а Комисија констатује да се односе на предмет истраживања у докторској дисертацији.

Наслов докторске дисертације је „**Специфичности тумачења значења књижевноуметничких текстова као естетских порука у читанкама за српски језик и књижевност**”.

Обим дисертације је **303** странице.

Поред апстракта на српском и енглеском језику и увода, структурирана је у три дела (Методолошко-хипотетички оквир истраживања, Теоријске основе истраживања, Емпиријско истраживање), са више поглавља у сваком од њих, закључком и литературом на крају.

Литература садржи **163** библиографске јединице – књиге и текстови у научним часописима и зборницима, као и **38** осталих извора, односно докумената и периодичних публикација, релевантних за истраживање.

2. Предмет и циљ докторске дисертације

(Показати да је реч о оригиналној идеји, значајној за развој научне или уметничке области)

Научни проблем истраживан у докторској дисертацији је утицај промена у друштвеном контексту и осталих елемената комуникационе ситуације на тумачење значења књижевноуметничких текстова као естетских порука у читанкама за српски језик и књижевност.

Предмет докторске дисертације је истраживање специфичности тумачења значења књижевноуметничких текстова као естетских порука у читанкама за српски језик и књижевност чији је издавач Завод за уџбенике.

У операционализацији предмета истраживања општи чиниоци садржаја предмета истраживања били су: значење, естетске поруке, читанка за српски језик и књижевност. Посебне чиниоце садржаја предмета истраживања представљали су: субјекти комуницирања, конотативно значење, симболски и семиотички системи, друштвени контекст. Појединачни чиниоци садржаја предмета истраживања били су: аутори и професионални комуникатори, прагматске поруке, дизајн читанке, документи на којима се заснива читанка.

Сви набројани општи, посебни и појединачни чиниоци садржаја предмета истраживања оформљују појмовно-категоријални апарат који је коришћен у истраживању и критичко-аналитички објашњен у теоријским основама истраживања, прегледом комуниколошких и достигнућа других наука која се односе на проблем, односно предмет истраживања.

Временски период на који се истраживање односи је од 1959. до 2019. године, тј. од првих читанки за српски језик и књижевност које су издате у Заводу за уџбенике, закључно са последњим издањима.

Простор који је обухваћен истраживањем представља територија данашње Републике Србије.

Приступ проблему у истраживању био је интердисциплинарни. Предмет је, првенствено, истраживан са комуниколошког, затим књижевно-теоријског становишта, али и из епистемолошког угла семиотике, културологије, социологије, историје и психологије.

Циљ докторске дисертације је утврђивање различитих тумачења значења естетских порука у читанкама проузрокованих променама у оквиру комуникационе ситуације, првенствено оних које се односе на друштвени контекст.

Научни циљеви истраживања, тј. нивои научног сазнања које је требало остварити реализацијом истраживања, јесу научна дескрипција, научна класификација, научно откриће и научно објашњење специфичности тумечења значења књижевноуметничких текстова као естететских порука у читанкама за српски језик и књижевност.

Друштвени циљ је обезбеђивање научних сазнања на основу којих се могу предузети одређене друштвене мере у области развоја или у области отклањања уочених недостатака, подизањем свести о неопходности медијске писмености свих друштвених субјеката који утичу на образовање и на креирања уџбеника. Ова сазнања могу бити коришћена у настојањима да се подигне ниво образовања у Србији преко подизања квалитета уџбеника као инструмената образовања. Бољитак у образовном систему води у бољитак културе, привреде, техничко-технолошког развоја и друштва у целени.

Овако формулисани проблем и садржајно, временски, просторно и телеолошки оивичен предмет није до сада истраживан са комуниколошког становишта у Србији, а малобројни су и научни извори у свету који проблематизују тумачење књижевноуметничких текстова као естетских порука у уџбеницима за основне и средње школе.

У тој чињеници утемељена је научна и друштвена оправданост приступања оваквом истраживању, те се може закључити да је ова докторска дисертација међу првима такве врсте у Србији, да се заснива на оригиналној идеји и да успешна реализација овог истраживања доприноси развоју комуниколошке, али и других научних области.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

(Објаснити да ли су хипотезе научно потврђене или оборене)

Полазиште у формулисању генералне, посебних и појединачких хипотеза јесте емпиријска очигледност да се у читанкама за српски језик и књижевност налазе сететске поруке, тј. књижевноуметнички текстови који су непроменљиви, али да се тумачења њихових значења у читанкама мењају како се мењају различита издања читанки.

Значења естетских порука у читанкама садржано је у вербалним прагматским порукама и у њиховој ликовно-графичкој опреми. Тумачењу значења естетских порука такође могу да, у различитим издањима читанки, допринесу промене аутора, професионалних комуникатора, експресивних својстава медија, друштвеног контек-

ста, као и политичко-правна документа која регулишу читанку као уџбеник. Дакле, наведене промене чине елементе комуникационе ситуације у којој је читанка медиј – када се мењају елементи комуникационе ситуације мења се тумачење значења естетских порука у читанкама.

На основу претходних теоријских сазнања формулисане су следеће хипотезе:

Генерална хипотеза

Х: Ако се мењају елементи комуникационе ситуације, онда се у читанкама за српски језик и књижевност мењају тумачења значења естетских порука.

Посебне хипотезе

Х₁: Ако се мењају субјекти комуницирања, онда се у читанкама за српски језик и књижевност мењају тумачења значења естетских порука.

Х₂: Ако естетске поруке имају конотативна значења, онда се у читанкама за српски језик и књижевност мењају тумачења значења естетских порука.

Х₃: Ако се у читанкама за српски језик и књижевност мењају симболски и семиотички системи, онда се мењају тумачења значења естетских порука.

Х₄: Ако се мењају друштвени контексти, онда се у читанкама за српски језик и књижевност мењају тумачења значења естетских порука.

Појединачне хипотезе

Х_{1.1}: Ако се мењају пошиљачи порука – аутори читанки и професионални комуникатори, онда се у читанкама за српски језик и књижевност мењају тумачења значења естетских порука.

Х_{2.1}: Ако се у читанкама за српски језик и књижевност мењају прагматске поруке, онда се мењају тумачења значења естетских порука.

Х_{3.1}: Ако се у читанкама за српски језик и књижевност мења дизајн тј. ликовно-графичка опрема, онда се мењају тумачења значења естетских порука.

Х_{4.1}: Ако се мењају документи на којима се заснива читанка, онда се у читанкама за српски језик и књижевност мењају тумачења значења естетских порука.

Независне варијабле су: елементи комуникационе ситуације, субјекти комуницирања, симболски и семиотички системи, друштвени контекст, конотативна значења, аутори и професионални комуникатори, ликовно-графичко обликовање, документи на којима се заснива читанка, прагматске поруке.

Зависне варијабле су различита тумачења значења естетских порука (књижевноуметничких текстова) у различитим издањима читанки.

Индикатори – имена аутора на корицама читанке и професионалних комуникатора у импресуму; изглед корица, изглед уџбеника, формат, квалитет штампе, обим, употреба колора, илустрације (присуство, одсуство, врсте), употреба електронских додатака; културни образац, вредности, узорци, ставови, модели социјализације и идеологије; година издања, садржајна и формална усклађеност са школским планом и програмом, као и са стандардима квалитета уџбеника.

Истраживање је извршено на одабраном пригодном узорку, који обухватио књижевноуметничке текстове *Женидба Душанова*, *Житије светог Симеона* и *Похвала кнезу Лазару*, садржане у читанкама за српски језик и књижевност за пети разред основне школе и за први разред средње школе Завода за уџбенике.

Применом анализе садржаја као главне методе, затим компаративне методе, као и метода синтезе, апстракције, конкретизације, генерализације, индукције, дедукције и дескрипције у истраживању потврђене су све појединачне, следствено посебне хипотезе постављене на почетку истраживања, чиме је оправдана и општа хипотеза.

4. Кратак опис садржаја

Докторска дисертација садржи:

АПСТРАКТЕ на српском и енглеском језику са по седам кључних речи.

УВОД у коме је указано на научну и друштвену оправданост истраживања и скициран садржај докторске дисертације.

Први део – МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА, у коме је: формулисан проблем истраживања, дефинисан у свим аспектима (садржајном, временском, просторном и дисциплинарном) предмет истраживања, утврђен научни и друштвени циљ истраживања, постављене општа, посебне и појединачне хипотезе, препознате независне и зависне варијабле, као и индикатори истраживања, изабране методе истраживања и објашњен њихов избор с обзиром на предмет истраживања, оивичен узорак истраживања и изнето предвиђање очекиваних резултата и научног доприноса истраживања

Други део – ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ ИСТРАЖИВАЊА, у коме је: у семиотичком сазнајном кључу, анализиран и објашњен појам значења и појмови повезани са настајањем и тумачењем значења; у комуниколошком научном оквиру извршена класификација порука и анализирани карактеристике естетских порука, те

интердисциплинарним приступом указано на специфичности читанке као уџбеника и као штампаног медија масовног комуницирања, чији је садржај, понајпре тумачење књижевноуметничких текстова као естетских порука, условљен друштвеним контекстом.

Трећи део – ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ, у коме је, на одабраном узорку, извршена компаративна анализа садржаја тумачења значења естетске поруке у: а) читанкама за српски језик и књижевност у петом разреду основне школе у периоду од 1959. до 2018. године, тј. епске народне песме *Женидба Душанова*, б) у читанкама за српски језик и књижевност у првом разреду средње школе у истом периоду, односно *Житија Светог Симеона* Светога Саве и Јефимијина *Похвала кнезу Лазару*. Истраживање је извршено у оквиру дефинисаног методолошко-хипотетичког оквира, провером саваке од постављених хипотеза.

У ЗАКЉУЧКУ су резимирани резултати истраживања, њиховим упоређивањем са постављеном општом, посебним и појединачним хипотезама. Констатовано је да су појединачне, посебне, тиме и општа хипотеза потврђене и указано на научни и евентуални друштвени допринос истраживања који се огледа у могућности теоријске концептуализације оптималног модела тумачења значења књижевноуметничких текстова као естетских порука у читанкама за српски језик и књижевност.

ЛИТЕРАТУРА је дата на крају дисертације и садржи списак релевантних књига, часописа и зборника радова, као и осталих коришћених извора.

5. Остварени резултати и научни допринос

У докторској дисертацији „Специфичности тумачења значења књижевноуметничких текстова као естетских порука у читанкама за српски језик и књижевност”, применом одабраних метода на јасно дефинисаном узорку, остварени су резултати на свим нивома научног сазнања, односно на нивоу научне дескрипције, научне класификације, научног открића и научног објашњења.

Научна дескрипција остварена је препознавањем различитих теоријских приступа и њиховом детаљном елаборацијом у објашњењу појмова на којима се заснивало истраживање, а односили су се на знак, системе знакова, значење, врсте значења и досезање значења књижевноуметничког текста.

Научном класификацијом, ослоњеном на семиотичке и комуниколошке постулате, препознате су и објашњене два врсте порука искључиво присутних у људском комуницирању, тј. прагматске и естетске поруке, указано на њихове најважније карактеристике, са посебним инсистирањем на особеностима естетских порука, будући да књижевноуметнички текстови припадају баш тој врсти порука.

Научно откриће истраживања садржано је у сазнању да на тумачење књижевноуметничких текстова као естетских порука у читанкама за српски језик и књижевност утичу сви елементи комуникационе ситуације, првенствено друштвени контекст, али и субјекти комуницирања, симболски системи и специфичности читанке као штампаног масовног медија којим се ти текстови посредују.

Научно објашњење оваквог сазнања утемељено је у указивању на које све начине сваки од споменутих елемената комуникационе ситуације утиче и може утицати на тумачење књижевноуметничких текстова као естетских порука у читанкама за српски језик и књижевност.

Оригинални научни допринос у докторској дисертацији јесу емпијским истраживањем утврђени научни аргументи којима је успешно доказано да се тумачење књижевноуметничких текстова у читанкама за српски језик, као естетских порука, незизбежно, из дидактичких разлога, врши прагматским порукама, чије се значење може мењати и мења у зависности од промена појединих или свих елемената комуникационе ситуације, првенствено друштвеног контекста у којем се читанке за српски језик пишу, уређују и објављују као, истовремено, штампани масовни медиј и неизбежан уџбеник у основним и средњим школама.

Оствареним резултатима истраживања ова докторска дисертација може, у теоријском смислу, допринети побољшању прагматског тумачења књижевноуметничких текстова, као естетских порука непроменљивог, али отвореног значења у читанкама за српски језик, што указује на њену едукативну вредност и, последично, друштвени значај.

6. Закључак

(Навести да је докторска дисертација урађена у свему према одобреној пријави, да је оригинално и самостално научно дело и да су се стекли услови за његову јавну одбрану.

1. Анализирајући усвојену Пријаву докторске дисертације, Извештај Комисије о подобности кандидата и теме докторске дисертације, као и садржај докторске дисертације „Специфичности тумачења значења књижевноуметничких текстова као естетских порука у читанкама за српски језик и књижевност”, Комисија констатује да је дисертација урађена у свему према одобреној Пријави.

2. Полазећи од анализе и оцена изнетих у овом извештају, Комисија констатује да докторска дисертација „Специфичности тумачења значења књижевноуметничких текстова као естетских порука у читанкама за српски језик и књижевност” представља самостално и оригинално научно дело.

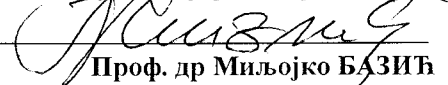
3. Имајући у виду претходне констатације, Комисија једногласно закључује да су се стекли сви суштински и формални услови за јавну одбрану докторске дисертације кандидаткиње Татјане Костић „Специфичности тумачења значења књижевноуметничких текстова као естетских порука у читанкама за српски језик и књижевност”.

Место и датум:

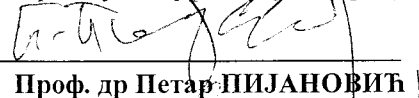
Београд, 1. јул 2019. год.

Чланови Комисије

за оцenu докторске дисертације

Проф. др Миљојко БАЗИЋ

Факултет за културу и медије Мегатренд универзитета у Београду

Проф. др Петар ПИЈАНОВИЋ

Учитељски факултет Универзитета у Београду

Проф. др Мирко МИЛЕТИЋ - ментор

Факултет за културу и медије Мегатренд универзитета у Београду